

Dvě relativizační strategie v češtině: konstrukčněgramatický přístup¹

Mirjam FRIED, Karolína LIPSKÁ | Ústav obecné lingvistiky FF UK

Two relativization strategies in Czech: a constructional approach

The article presents a constructional analysis of a subgroup of Czech relative clauses (namely, those with the absolutive relativizer *co*), addressing specifically the question of the presence vs absence of the accusative resumptive pronoun in these clauses. Based on an earlier analysis of relevant corpus data concerning the differences in distribution (Fried, 2010), we now concentrate on the constructional status of these patterns, with partial reference to other subtypes of the absolutive relative clauses. Using the tools of Construction Grammar and exploring the notion of constructional maps, we propose organizing these patterns in a network of related constructions with shared as well as distinct characteristics; the network is further mapped onto a particular functional space. One of the advantages of such a representation consists in its ability to include minority configurations, transitions from one pattern to another, and, in general, any areas of categorial fluidity.

Key words: Construction Grammar, constructional map, relativizer, resumptive pronoun, relative clause

Klíčová slova: konstrukční gramatika, konstrukční mapa, relativizátor, resumptivní zájmeno, vztažná věta

1 Úvod

Z typologického hlediska má čeština poměrně široký repertoár vztažných vět. Ze čtyř běžně doložených typů, definovaných podle způsobu, jakým se ve vztažné větě odkazuje k substantivu, jež modifikuje, využívá hned tří: vztažného zájmena *který*, nesklonného relativizátoru *co* s tzv. resumptivním zájmenem a nesklonného *co* bez tohoto zájmena (tzv. *gap pattern*; viz Comrie, 1981, s. 144). Tento typologický fakt se v české gramatické literatuře zatím příliš neprobírá, a přitom představuje zajímavý jev i z hlediska lingvistické teorie, a to hned v několika ohledech. Můžeme se ptát, proč mluvčí češtiny využívají několika strategií; kdyby šlo pouze o to mít způsob, jak modifikovat substantiva větnou strukturou, jistě by i jedna forma splnila

¹ Tato práce vznikla za podpory projektu *Kreativita a adaptabilita jako předpoklad úspěchu Evropy v propojeném světě*, reg. č.: CZ.02.1.01/0.0/0.0/16_019/0000734, financovaného z Evropského fondu pro regionální rozvoj. Autorky rovněž děkují recenzentům za konstruktivní a užitečné připomínky k první verzi textu.

svůj účel. Nabízí se tedy otázka, zda a do jaké míry se jednotlivé strategie liší co do významu, způsobu užívání či funkce a jak případné rozdíly systematicky a adekvátně doloženému úzu popsat a vysvětlit. Zde už pak narážíme i na to, jaký teoretický model nám poskytne vhodné nástroje k analýze jednotlivých typů a k pochopení jejich vzájemných vztahů: co mají společného, v čem se naopak jednoznačně liší, za jakých podmínek mohou být jednotlivé varianty vzájemně zastupitelné a kde naopak představují svébytné gramatické vzorce.

Podstatou všech těchto širokých otázek je základní předpoklad moderních kognitivnělingvistických přístupů, že smyslem lingvistické analýzy je formulovat hypotézy o jazykové kompetenci mluvčích. Jak je opakovaně doloženo v bohaté kognitivnělingvistické literatuře (např. Geeraerts – Cuyckens, 2007; Hoffman – Trousdale, 2013, a odkazy v nich), jazyková kompetence je založena na asociativním způsobu zpracovávání informací, vykazuje vlastnosti permanentně variabilního adaptivního systému a využívá komplexní, mnohvrstevné jazykové znaky, v nichž nejde dobře oddělit stránku formální (syntaktickou, morfologickou, zvukovou) od jejich významu či komunikační funkce v přirozené interakci. V kognitivně založené gramatické analýze nabývají tyto komplexní znaky – *konstrukce* – platnosti teoretického pojmu a základní stavební jednotky gramatické analýzy, jak je definuje konstrukční gramatika.

Z tohoto teoretického přístupu vychází také analýza představená v našem příspěvku. Samozřejmě se zde nemůžeme věnovat problému českých vztažných vět v celé šíři naznačené na začátku. Naším cílem je ilustrovat způsob, jakým lze v konstrukčněgramatickém přístupu uchopit podobnosti i odlišnosti v popisu zdánlivě zaměnitelných struktur, a to na příkladu jedné podskupiny vztažných vět s absolutivním *co*, které na první pohled budí dojem volné variace ve vyjadřování zdánlivě uniformní gramatické funkce (větné modifikace řídicího substantiva). Navážeme při tom na dosavadní, primárně funkční analýzu těchto struktur (Fried, 2010; 2011a; 2011b), kde se jako relevantní analytické kategorie jeví především referenční typ substantiva modifikovaného danou variantou vztažné věty, sémantický efekt propozice vyjádřené vztažnou větou a interakce mezi funkcí vztažné věty a deixí. My se zde soustředíme na první dvě.

2 Konstrukčněgramatický přístup

Konstrukční gramatika (KG) se jako plnohodnotný analytický přístup k jazyku vyvinula během 80. let minulého století (Fillmore, 1986; 1988; Fillmore et al., 1988), spolu s jejím sémantickým „doplňkem“ – rámcovou sémantikou (Fillmore, 1982; 1985); zárodky obou však lze nalézt již ve Fillmoreově (1968; 1977) pádové gramatice. Hlavním cílem KG je co nejpřesněji zachytit vztah mezi strukturou, významem a užíváním jazyka (Fillmore, 1981; Fried – Östman, 2004, s. 12). Na rozdíl

od zejména generativní syntaxe KG nepostuluje oddělené moduly pro různé jazykové roviny, ale veškeré jazykové struktury popisuje pomocí *konstrukcí* – symbolických jednotek, které v sobě neoddělitelně spojují formu a význam, přičemž toto spojení je alespoň zčásti arbitrární, konvenční. V praxi jsou jednotlivé konstrukce specifikovány pouze těmi vlastnostmi, které jsou pro jejich popis relevantní, empiricky podložené a které je odlišují od ostatních konstrukcí, ať už tyto vlastnosti nalezneme v rovině zvukové, morfosyntaktické, sémantické, pragmatické, či diskurzivní. Konstrukce mohou nabývat různé míry komplexnosti a abstraktnosti a mohou jimi být jak jednotlivá slova, tak abstraktní vzorce typu tranzitivní sloveso a jeho objekt, různé větné vzorce atd. (srov. např. Fried, 2013).

Gramatická organizace se pak chápe jako systém konstrukcí (tzv. *konstruktikon*) a přirozeným nástrojem k zachycení vzájemných vztahů mezi konstrukcemi je koncept *sítě*, v kognitivní lingvistice využívaný původně především pro mapování příbuznosti gramatických kategorií v typologickém výzkumu a založený na předpokladu, že „functional properties define a conceptual space, also known as a mental map, cognitive map, semantic map, or semantic space“ (Croft, 2001, s. 92). Pojem síť nebo mentální mapy je s konstrukčním přístupem snadno kompatibilní, protože i KG hledá souvislosti mezi gramatickými jednotkami (konstrukcemi) na základě podobnosti a kontrastů, z nichž pak vyplývá také jejich příslušnost ke společnému funkčnímu a kognitivnímu prostoru.

Důležitou charakteristikou KG je důraz, který klade na zkoumání jazyka v jeho skutečném užívání, což souvisí i s jeho ukotvením v lidské kognici. Cílem konstrukční analýzy je formulovat kognitivně věrohodný popis jazyka, odrážející jazykové konvence, které mluvčí ovládají a používají v komunikaci. Znalost těchto konvencí tvoří jazykovou kompetenci mluvčích, a KG tak nepřímou předpokládá, že navržené konstrukce jsou realistické hypotézy o této kompetenci. Jinými slovy, neklade si otázky formulované jako „co dělá jazyk“, ale otázky formulované důsledně z hlediska toho, „co dělají uživatelé jazyka“. KG přijímá základní teze kognitivní lingvistiky, která odmítá redukování jazykového významu na pravdivostní sémantiku (*truth-conditional semantics*; viz Fillmore, 1985), předpokládá kontinuum mezi sémantikou a pragmatikou, neodděluje striktně lexikon a gramatiku, ale vnímá je jako kontinuum (Hoffmann – Trousdale, 2013, s. 1; Croft, 2001, s. 17), staví na kategorizaci na základě prototypu a vysvětlení podoby jazykových struktur hledá v obecných kognitivních principech a v komunikační praxi.² V neposlední řadě je třeba zmínit důraz, který KG klade na práci s autenticky doloženými daty, typicky s jazykovými korpusy (viz mj. Yoon – Gries, 2016). Teprve na základě těchto dat jsou následně odvozovány generalizace ohledně jednotlivých konstrukcí a jejich

² KG je dnes dokonce považována za součást kognitivní lingvistiky poskytující nástroje k formální reprezentaci jazykových struktur (viz Croft, 2007, s. 463).

vlastností. Tohoto postupu se držíme i zde a analýzu vztažných vět s *co* zakládáme na datech ze synchronního korpusu psané češtiny SYN2000.

3 Vztažné věty s *co* jako svébytná vyjadřovací strategie

Na rozdíl od vět uvozených zájmenem *který* (*jenž*), jež se s řídicím substantivem shoduje v rodě a čísle a explicitně signalizuje jeho syntaktickou funkci ve vztažné větě, absolutivní konektor *co* tyto kategorie nevyjadřuje, z čehož plynou další specifické vlastnosti takto uvozených vztažných vět. Obecně můžeme tento typ vztažné věty popsat schematickým vzorcem [řídicí NP [*co* NP VP]_{vedlejší věta vztažná-NP}]. Jak lze doložit na příkladech z korpusu, toto abstraktní schéma v sobě zahrnuje vícero specifičtější vymezených ztvárnění, která se od sebe liší např. v tom, zdali řídicímu substantivu v hlavní větě předchází ukazovací zájmeno (podrobněji viz Fried, 2011a) nebo jakou gramatickou funkci má referent ve vedlejší větě. Pro úvodní ilustraci srovnajme příklady (1a) a (1b); pro snadnou orientaci budeme řídicí NP označovat podtržením a relevantní části relativizačního komplexu – *co* + případné zájmeno – tučně:

(1a) *Chodit po ulicích, kolem nich lidi, **co jim** nic nehrozí, a oni mezi nima [...].*

(1b) *To je ten moula, **co** našel mrtvolu.*

Řídicí NP v (1a) neobsahuje ukazovací zájmeno, její referent plní ve vztažné větě funkci nepřímého předmětu a odkazuje se k němu osobním zájmenem (*jim*). Naproti tomu v (1b) je řídicí substantivum uvozeno demonstrativem, ve vztažné větě plní funkci podmětu a žádným zájmenem se na něj neodkazuje. Je důležité zdůraznit, že vyjmenované vlastnosti spolu nutně nekorelují, věty zde slouží pouze k ilustraci některých z možných konfigurací.

Popis všech doložených podtypů vztažných vět s *co* dalece přesahuje možnosti tohoto článku, soustředíme se zde proto pouze na jedno, zato velmi nápadné typologicky podložené kritérium, podle kterého lze vztažné věty s *co* dělit na podtypy podle toho, jestli se ve vztažné větě formálně odkazuje na referenta řídicí NP (1a), nebo nikoli (1b) (příklad *gap pattern*).

3.1 Dva typy konstrukcí podle přítomnosti či absence resumptivního zájmena

Vzhledem k tomu, že absolutivní konektor *co* nemůže sám o sobě vyjadřovat gramatické kategorie napovídající funkci řídicího substantiva ve vztažné větě, bývá do ní vkládáno tzv. resumptivní (osobní) zájmeno ve 3. osobě, které tyto kategorie vyjadřuje, např. *jim* v (1a). Protože však existují i varianty bez něj, vyvstává otázka, čím se distribuce resumptivního zájmena řídí. České gramatiky často bez dalších komentářů uvádějí, že toto zájmeno může či nemusí být přítomno (Trávníček, 1951, s. 1166;

Havránek – Jedlička, 1988; s. 384; MČ3, s. 528); některé jej považují za obligatorní (Kopečný, 1958, s. 44; Šmilauer, 1972, s. 192; Štícha, 2003, s. 770). Jedno základní rozlišení nicméně v literatuře nalézt můžeme, a sice že zájmeno nelze užít v případě, že je řídicí substantivum subjektem vedlejší věty (Svoboda, 1967, s. 11; Grepl – Karlík, 1998, s. 320), jak vidíme v příkladu (1b). Naopak jako obligatorní se jeví v případě nepřímých pádů (1a) a „volitelné“ u akuzativu. Základním faktorem ovlivňujícím distribuci resumptivního zájmena je tedy gramatická funkce řídicího substantiva, podle níž lze výše nastíněné typy předběžně charakterizovat jako

- (a) subjektové (nominativní) a některé objektové věty (bez resumptivního zájmena),
- (b) věty s nepřímými pády a některé objektové věty (s resumptivním zájmenem).

U nominativních vět a vět s nepřímými pády rozlišení na základě gramatické funkce zhruba postačuje. Jejich chování můžeme v prvním případě vysvětlit odkazem na univerzálně privilegované postavení podmětu (hojně dokládáné v typologickém výzkumu) a slovesnou morfologii, v druhém případě potřebou kompletního ztvárnění valenčních pozic u nepřímých sémantických rolí. V případě akuzativu nicméně není na první pohled zřejmé, jestli je použití zájmena věci náhody a volné variace, nebo jestli lze najít faktory, které distribuci resumptivního zájmena mohou systematicky ovlivňovat. Kopečný (1958) považuje resumptivní zájmeno v akuzativu za čistě volitelné, Svoboda (1967, s. 11) si všímá, že se vyskytuje především u životných referentů. Tento Svobodův závěr se stal hlavním východiskem podrobné analýzy výskytu vztažných vět s *co*, jejíž výsledky představuje Friedová (2010). Tato studie pracovala se 789 výskytu vztažných vět s *co* nalezených v korpusu psané češtiny SYN2000. Ve vzorku byly nejvíce zastoupeny věty nominativní (306 výskytů), následované větami s přímým (147) a nepřímým (50) předmětem, počítáme-li všechny nepřímé pády souhrnně; zbývající doklady (celkem 286 výskytů) připadají na dvě formálně specifické a částečně žánrově omezené konstrukce (pro bližší popis celého vzorku srov. Fried, 2011a). Analýza se podrobněji zabývala pouze větami s přímým předmětem, s cílem přesněji identifikovat kritéria distribuce resumptivního zájmena v těchto větách. Následující řádky shrnují hlavní závěry této studie, na jejichž základě pak (v oddíle 4) nastíníme přesnější konstrukční popis vztažných vět s *co*.

3.2 Faktory ovlivňující přítomnost resumptivního zájmena v akuzativu

Svobodou navržené kritérium životnosti se skutečně ukazuje jako významný faktor ovlivňující přítomnost resumptivního zájmena. Ze vzorku 147 vět s akuzativem jich výrazná většina (125; 84 %) referuje k neživotnému substantivu (Fried, 2010, s. 20). Tato asymetrie není překvapující a koresponduje s obecnou charakteristikou přímých, patientních objektů, jimiž jsou typicky neživé entity (viz např. Hopper –

Thompson, 1980). Podíváme-li se na souvřasyt faktorů životnosti a přítomnosti resumptivního zájmena, nalezneme jasnou korelaci mezi životností a výskytem zájmena: zatímco pouze jedna z 22 vět vztahujících se k životnému referentu neobsahuje resumptivní zájmeno, viz příklad (3) níže, v případě vět vztahujících se k neživotnému referentu je to 84 ze 125, tj. 67 % (Fried, 2010, s. 20).

Typická věta s akuzativem tedy modifikuje neživotné substantivum a bývá bez resumptivního zájmena (2a), případně, byť méně často, substantivum životné, ale v tomto případě resumptivní zájmeno téměř vždy obsahuje (2b) (viz Fried, 2010, s. 23–24).

(2a) *Včera jsme jedli s Pavlem ten sýr, co nám přinesl v rodinném balení pan doktor Vřelec.*

(2b) *zda na mě čeká holka, co jsem ji měl nadevše rád.*

Nepřítomnost akuzativního resumptivního zájmena v případě životných referentů zcela vyloučit nelze, jedná se nicméně o minoritní výskyt, který, jak bylo uvedeno výše, v daném vzorku reprezentuje jediná věta (Fried, 2010, s. 18):

(3) *„Ty ženy, co se mnou vidáš ve společenských rubrikách časopisů,“ vysvětloval, „to jsou jen kamarádky.“*

Akuzativní vztahné věty s životným referentem tedy lze v jejich typické formě zařadit do skupiny vět s resumptivním zájmenem. Jak už bylo naznačeno v úvodu (oddíl 1), konstrukční přístup nutně nepředpokládá kategorické hranice ve vymezování gramatických konstrukcí; odchylky od prototypických konfigurací jsou naopak přirozenou součástí jejich fungování v komunikaci a nepředstavují analytický ani teoretický problém. Důležité je zachytit zřetelné tendence a prototypické chování mluvčích.

V případě vět referujících k neživé entitě je situace složitější. Začneme od pozorování, že frekvenčně jednoznačně převažuje varianta bez zájmena; v daném vzorku to byly zhruba dvě třetiny dokladů. Nejen s ohledem na častější výskyt, ale i z hlediska interpretačního úsilí, které musí uživatel jazyka vynaložit ke správnému porozumění daného souvětí, je opodstatněné označit tuto variantu za základní, bezpříznakovou. Pro přirozené užití a úspěšnou interpretaci přítomnost zájmena evidentně není nutná. Adresát i bez něj „vypočítá“, že ve větách typu (4) plní řídicí substantivum roli patientu: jednak je často náповědou význam slovesa ve vztahné větě, jednak zpravidla samotný tvar tohoto slovesa přímo vyloučí, že by v ní referent řídicího jména mohl plnit funkci podmětu, což by byl jediný interpretační konkurent (jakožto funkce, která přítomnost resumptivního zájmena ani nepřipouští):

(4) *Asi jste špatně rozuměl dopisu, co Vám poslali* (Fried, 2010, s. 21).

Jde tedy o kognitivně úsporné vyjádření a jeho podoba nijak neohrožuje gramatičnost a interpretovatelnost vztahné věty. Pouze představuje situaci, kde vztahná věta tvoří těsný konceptuální celek se svým řídicím substantivem, protože bez něj nevyjadřuje úplnou a nezávislou propozici (tj. „chybí“ v ní předmět).

Z této perspektivy pak tím spíše zůstává otázka, co mluvčí motivuje k tomu, aby resumptivní zájmeno do věty vkládali, když z hlediska vyhovění slovesné valenci to není nezbytné. Friedová (2010, s. 21–28) pro tyto případy zvažuje dva faktory. Prvním je míra individualizovanosti/referenčnosti; jde o škálu, která nejvyšší míru referenčnosti přiřazuje životným entitám a entitám v singuláru, ale na jejím vyjádření se podílí také užití ukazovacího zájmena *ten*, viz např. (1b). Druhým faktorem, který se zatím ukazuje jako rozhodující, je rozdíl mezi determinační a nedeterminační funkcí vztažné věty (k této klasifikaci viz zejm. Grepl a Karlík (1998), ale též Svoboda (1972)). Vzhledem k tomu, že první sada kritérií (otázka referenčnosti a určenosti) v uvažovaném vzorku nevykázala výrazné rozdíly, byť je možné vystopovat jisté tendence,³ zaměříme se zde pouze na rozdíly spojené s funkcí vztažné věty vzhledem ke svému řídicímu substantivu.

Typickou, nepříznakovou funkcí vztažných vět s *co* je určení referenta, tj. funkce determinační nebo identifikační, jak ilustrují všechny dosud uvedené příklady (1–4). Tyto věty však nalezneme i v kontextech, jakkoli výrazně menšinových (v celém použitém vzorku představují všechny nedeterminační interpretace přes 17 % výskytů), kde nejde o bližší určení identity referenta, nýbrž se o něm pouze podává doplňující informace, jak vidíme v příkladu (5); funkční taxonomie, již navrhuje Grepl a Karlík (1998, s. 196), je označuje výstižně jako „explikativní“:

- (5) *přišel komunistickéj převrat a mou fabričku, co ji zatím ved nevlastní otec, árijec, znárodnili* (Fried, 2010, s. 26).

Determinační funkci vztažné věty v příkladu (5) – tj. identifikaci jedné fabričky mezi vícero fabričkami – nelze v principu vyloučit, primární interpretaci se ale zdá být funkce explikativní, jak plyne z širšího kontextu. Ačkoli *fabrička* je obecné apelaativum, z kontextu je jasné, že mluvčí vlastnil pouze tuto jednu fabričku, a vztažná věta tak nemůže mít determinační interpretaci; nejde o identifikaci jedné továrny v širší množině potenciálních kandidátů.

Ve všech případech typu (5) jde o vztažnou větu, kterou charakterizuje volnější vztah k řídicímu substantivu, vyjádřený právě vložením resumptivního zájmena (viz Fried, 2010, s. 26):

[T]he RCs [relative clauses; MF a KL] with the pronoun always have the flavor of a full proposition in which each participant plays a distinct role, and this configuration creates at least the potential for a more detached interpretation. The material point is that a parenthetical (explicative) reading is available as an alternative in the *co*+ACC variant [...] but not in the bare *co* variant [...].

Rozdíl mezi determinační a explikativní funkcí se tak ukazuje jako hlavní kritérium pro distribuci akuzativního resumptivního zájmena u neživotných referentů.

³ Např. z 85 vět s referentem v singuláru (životným i neživotným) jich 40 obsahuje resumptivní zájmeno; z 62 vět s referentem v plurálu (životným i neživotným) je to 22.

V případě životných referentů je tento rozdíl již z důvodu prakticky obligatorního výskytu zájmena značně neutralizován (Fried, 2010, s. 28), i když se i tam najdou případy unikátní reference řídicího jména, a tudíž spíše (6a) – jindy i nutně (6b) – explikativní platnosti vztažné věty. V (6a) nejde o vymezení jedné tříčlenné skupiny v kontrastu k jiným takovým skupinám, ale o komentář mluvčího týkající se jeho vztahu ke členům dané trojice. V (6b) by vypuštění resumptivního zájmena bylo zcela nekompatibilní s jednoznačně danou jedinečnou referencí řídicí NP *jeho žena* (podrobněji viz Fried, 2011b, s. 1142):

- (6a) *Tři kluci, co jsem je neznal jménem, se horlivě seřadili za pana doktora Bohadla* (Fried, 2010, s. 21).
- (6b) *A pak se mi tam rozvalí a začne se kroutit, aby si ho už vzal Pánbůh k sobě, cože si počne, jestli jeho žena, co jí má s nádorem v nemocnici, jestli jim tam zvostane pod nožem?*

Je zřejmé, že konkrétní funkce dané věty v mnoha ohledech závisí na kontextu a pragmatické koherenci, a nelze tak říci, že odstranění nebo vložení zájmena tuto funkci vždy nutně změní. Podstatné pro účely naší studie, tedy pro identifikaci specifického gramatického vzorce je závěr, který výše citovaná studie nabízí, totiž že věty s resumptivním zájmenem přinejmenším umožňují (ale v příslušných kontextech vynucují) explikativní interpretaci vedle bezpříznakové, determinativní funkce. Naproti tomu věty bez tohoto zájmena explikativní užití vylučují. Jinak řečeno, tyto dvě možné varianty akuzativních vztažných vět nejsou volně zaměnitelné, a tudíž musíme předpokládat, že mluvčí mají ve svém gramatickém repertoáru dva různé, byť v řadě kritérií podobné vzorce.

4 Zachycení distribučních preferencí v KG reprezentacích

Z čistě formálního hlediska tedy jde o dvě základní relativizační strategie podle přítomnosti resumptivního zájmena. Jak ale vyplývá z předchozího přehledu, každý z nich s sebou nese soubor idiosynkratických rysů na základě dalších kritérií souvisejících jak s řídicím substantivem, tak se vztažnou větou samotnou: je třeba vzít v úvahu hledisko morfosyntaktické (gramatická funkce řídicího substantiva ve vztažné větě, která souvisí i s pádovým tvarem), sémantické (životnost řídicího substantiva) a funkční (vztah obsahu vztažné věty k řídicímu substantivu). Doposud analyzovaný materiál tak směřuje k hypotéze pěti odlišných konstrukcí, předběžně nastíněných níže. Pro úplnost je však třeba ještě stručně zmínit dvě další okolnosti, které do formulování těchto konstrukcí mohou vstoupit.

Jednou z nich je stylistická distribuce těchto vět. Tradiční popisy je zařazují mezi prostředky mluvené až expresivní, bez dalšího rozlišení. Takto striktní klasifikace se sice v analýzách, ze kterých zde vycházíme (srov. zejm. Fried, 2011a), univerzálně nepotvrdila, ale je zřejmé, že ve své většině přinejmenším navozují dojem neformálnosti, a to i v textech psaných, jak dokládá způsob vyjadřování v příkladech (5), (6b)

a (8). Protože to platí pro všechny typy uvažované v naší studii, nebereme zatím toto stylistické hledisko v úvahu. Pokud by se ovšem dalším výzkumem prokázalo, že jednotlivé podtypy vykazují výraznou míru přináležitosti ke specifické oblasti stylistického či žánrového spektra, byl by i odkaz na stylistickou příslušnost součástí konstrukčního popisu, protože i to je součástí jazykové kompetence mluvčích. Prozatím tuto empirickou otázku necháváme otevřenou, a tudíž také nezaznamenanou v popisu jednotlivých konstrukcí.

Druhou okolnost představují některé sémantické a funkční detaily v užívání jednotlivých konstrukcí a z nich plynoucí další charakteristiky, mezi nimi souvýskyt s deixí – tj. např. možnost či nemožnost použití ukazovacího zájmena *ten* u řídicího substantiva. Vzhledem k tomu, že systematický sémantický výzkum všech morfosyntaktických typů (tj. včetně nominativu a nepřímých pádů) zatím neexistuje, držíme se pouze obecného pozorování (Fried, 2011b, s. 1143), že vztážné věty s *co* typicky vyjadřují determinační funkci. Je ovšem možné, že další výzkum zejména mluveného jazyka odhalí specifické kombinace (např. s užíváním konkrétních deiktických výrazů), které by pak mohly konstituovat další konstrukční podtypy.

4.1 Referent v roli podmětu

Formálně nejjednodušším a v použitém vzorku nejčastějším typem vztážné věty s *co* je konfigurace, kde řídicí substantivum plní ve vztážné větě gramatickou funkci podmětu, viz (7). V takovém případě je věta vždy bez resumptivního zájmena.

(7) *A osoba, co tam sedí, vypadá podstatně starší.*

Pro mluvíčího češtiny jsou tedy příklady (7) či (1b) konkrétní realizací abstraktní konstrukce, jejíž základní vlastnosti lze v prvním kroku velmi neformálně shrnout následovně (kde VV = věta vztážná; pro = resumptivní *pronomen*; RN = relativizované *nomen*; [NP VP] = schematický odkaz na větnou strukturu):⁴

<i>syntax</i>	[[RN], [co [NP VP]] _{VV}]
	gramatická funkce RN: podmět VV
	pro = <i>null</i>
<i>gramatická role VV</i>	modifikace RN
<i>funkce VV</i>	determinační (identifikuje referenta RN)

Tabulka 1: Vlastnosti vztážné věty s referentem v roli podmětu.

⁴ KG samozřejmě disponuje propracovaným formálním aparátem, který umožňuje velmi přesné zachycení všech relevantních konstrukčních vlastností a detailnější vstřížení jak syntaktických vztahů včetně slovosledu, tak i všech ostatních rovin. Pro účely této studie není plná formalizace nezbytná a jen by text zbytečně zatěžovala.

4.2 Referent v roli nepřímého předmětu

Naopak nejméně častým, ale formálně transparentním typem je struktura, v níž řídicí substantivum plní ve vztahné větě funkci nepřímého předmětu, ať už vyjádřeného předložkovým výrazem (8), nebo pádem bezpředložkovým (1a).

- (8) [...] *ta takový slovo, funkčně, pochytila vod jednoho architekta, co s **nim** měla známost* [...].

V nepřímém pádu je resumptivní zájmeno pro úspěšnou interpretaci valenčních vztahů nezbytné, a je tedy i součástí popisu této konstrukce. V uvedených neformálních souhrnech neřešíme konkrétní pozici resumptivního zájmena, protože ta se bude řídit dalšími principy, nezávislými na vztazných větách a platnými obecně.⁵ Prázdné závorky u gramatické funkce značí nspecifikovanou hodnotu, protože NP v nepřímém pádu může plnit různé funkce, v závislosti na různých faktorech, např. sémantické valenci slovesa, lexikálním významu řídicího substantiva, možnosti substituce resumptivního zájmena adverbialním výrazem apod. I podle předběžných pozorování (Fried, 2011b, s. 1140–1141)⁶ lze předpokládat, že půjde o rodinu specifitější vymezených konstrukcí, jež ale spojují obecné rysy uvedené v tabulce 2.

<i>syntax</i>	[[RN], [co [pro NP VP]] _{VV}]
	gramatická funkce RN: []
<i>morfologie pro</i>	{GEN, DAT, LOC, INS, předložkový ACC}
<i>gramatická role VV</i>	modifikace RN
<i>funkce VV</i>	determinační (identifikace referenta RN)

Tabulka 2: Vlastnosti vztahné věty s referentem v roli nepřímého předmětu.

4.3 Referent v roli přímého předmětu bez resumptivního zájmena

Zatímco první a druhý vzorec je zatím možné jednoduše definovat jako relativně jednoznačnou korelaci přítomnosti, či absence zájmena s danou syntaktickou funkcí, resp. pádovým tvarem, varianty týkající se vztazných vět s předmětovým referentem vyžadují přesnější vymezení. Jak už bylo řečeno, častěji doloženým vzorcem jsou

⁵ Mimo jiné např. v závislosti na umístování příklonek v tzv. druhé pozici ve větě, přičemž relativizátor *co* pro tyto účely funguje jako plnohodnotný „první“ konstituent a hostitel těchto příklonek.

⁶ Zvláštním způsobem se např. projevují případy, kde řídicí substantivum označuje místo a ve vztahné větě je sloveso, které doplnění místa vyžaduje nebo sémanticky předpokládá. Tam může i v případě nepřímého pádu resumptivní zájmeno chybět (i), zatímco jindy ho vynechat nelze (ii) apod. (Fried, 2011b, s. 1140):

(i) *Shodou okolností jsem – když jsem tam jel – četl knížku jednoho amerického kněze, který prožil gulagy, a jeli jsme přesně tou trasou, co jel on.*

(ii) *V pokoji stála Irena a na gauči, co jsem jí na něm v zimě udělal ten cucflek, seděly holky Weberovic.*

věty, kde tato syntaktická funkce (a související sémantická role) není explicitně označena resumptivním zájmenem. Ve vzorku, z nějž čerpáme, je těchto vět 85 a až na jednu výjimku modifikují neživotná substantiva, jak ilustrují příklady (9) a (4):

(9) „*Karla má pořád ten zapalovač, co jsi měl od ní?*“

Vlastnosti tohoto vzorce shrnuje tabulka 3. Všimněme si, že se vlastně liší jen velmi minimálně od vzorce, který platí pro věty s podmětovým referentem (tabulka 1). Rozdíl mezi nimi je pouze v tom, že u předmětových vět je tento vzorec prototypicky omezen na neživotná řídicí substantiva, kdežto nominativní vzorec žádné takové omezení nemá. Z typologického hlediska taková podobnost nepřekvapí: podmět v nominativně-akuzativních jazycích zpravidla vyžaduje minimální gramatické označení a neživotný předmět zase představuje univerzálně nejtypičtější druh předmětu, takže ani zde mluvčí nemají potřebu ho explicitně signalizovat. Obě varianty tak můžeme motivovat kognitivní úsporností a oba vzorce představují stejnou, a pro vztažné věty obecně, nejméně příznakovou funkční platnost: větný přívlstek v jedné z determinačních funkcí (životnost označujeme binárním rysem „+/- životný“).

<i>syntax</i>	[[RN], [co [NP VP]] _{VV}]
	gramatická funkce RN: přímý předmět VV
	pro = <i>null</i>
<i>sémantika RN</i>	- životný
<i>gramatická role VV</i>	modifikace RN
<i>funkce VV</i>	determinační (identifikuje referenta RN)

Tabulka 3: Vlastnosti vztažné věty s referentem v roli předmětu bez resumptivního zájmena a s neživotným referentem.

4.4 Referent v roli přímého předmětu s resumptivním zájmenem

Z analýzy shrnuté v oddílu 3 plyne, že je-li v těchto větách resumptivní zájmeno, pak odkazuje jak k životné (10), tak neživotné (11) entitě. Ale v druhém případě, ke kterému patří i příklady (5) a (6), vyjadřují spíše nečekanou míru konceptuální nezávislosti na řídicím substantivu a svou funkcí se posouvají od determinačních užití k explikativním.

(10) „*Já bych řekla, že za to spíš může ten ožrala, co ho měla za manžela.*“

(11) *Inu, tyhle dopisy, žvásty, [...] řeči, co je rozšiřovali ti druzí [...].*

S ohledem na výše uvedené vlastnosti můžeme tento vzorec, formálně vymezený přítomností resumptivního zájmena, rozdělit na dvě sémanticky a funkčně odlišné konstrukce, jednu zahrnující životné referenty (tabulka 4), druhou týkající se referentů neživotných, u nichž má vztažná věta explikativní funkci (tabulka 5):

<i>syntax</i>	[[RN], [co [pro NP VP]] _{VV}]
	gramatická funkce RN: přímý předmět VV
<i>morfologie pro</i>	prostý ACC
<i>sémantika RN</i>	+ životný
<i>gramatická role VV</i>	modifikace RN
<i>funkce VV</i>	determinační (identifikace referenta RN)

Tabulka 4: Vlastnosti vztažné věty s resumptivním zájmenem v akuzativu a s životným referentem.

Na tomto místě se sluší upozornit ještě na jeden rys, který odděluje konstrukce naznačené v tabulkách 1–4 od konstrukce v tabulce 5 a který souvisí s funkcí jednotlivých vzorců. Konstrukce užívané v determinační funkci plní syntaktickou roli modifikátoru ve formě větného přívlastku, tak jak je uvedeno v tabulkách 1–4, a to i bez ohledu na to, jestli vyjadřují modifikaci restriktivní, nebo nerestriktivní; v psané podobě čeština tento sémantický rozdíl explicitně neoznačuje a nejinak je tomu i ve vztažných větách s *co*.⁷ Ovšem explikativní funkce s sebou nese i posun v gramatické roli vztažné věty, protože jakožto kompletně vyjádřená propozice (tj. s plně obsazenou valencí) je obsahem i formou na větě hlavní nezávislá a nabývá spíše role jakési doplňující vsuvky. Přesnější určení a kategorizaci jejího gramatického postavení bude vyžadovat ještě podstatně důkladnější analýzu, zejména s pomocí mluveného materiálu; i tady totiž lze očekávat, že svou roli bude hrát prozodické ztvárnění těchto vět. Prozatím však tuto hypotetickou odlišnost znázorníme pouze velmi přibližně označením „vsuvka“, při plném vědomí, že jde o jev určený k dalšímu zkoumání.

<i>syntax</i>	[[RN], [co [pro NP VP]] _{VV}]
	gramatická funkce RN: přímý předmět VV
<i>morfologie pro</i>	prostý ACC
<i>sémantika RN</i>	– životný
<i>gramatická role VV</i>	„vsuvka“
<i>funkce VV</i>	explikativní (doplňující komentář k referentu RN)

Tabulka 5: Vlastnosti vztažné věty s resumptivním zájmenem v akuzativu a s neživotným referentem.

Už z těchto neformálně postulovaných hypotéz o podobě jednotlivých variant vyplývá několik podstatných závěrů. Předně je patrné, že pro empiricky i teoreticky adekvátní popis jednotlivých variant je třeba brát v úvahu souvýskyt rysů v několi-

⁷ Dá se ale předpokládat, že v mluvené interakci může být tento rozdíl signalizován zvukovými prostředky a v tom případě by samozřejmě šlo o explicitní signalizaci.

ka analytických rovinách zároveň (minimálně v syntaktické, morfologické, sémantické a funkční). Uvedené popisy tedy skutečně splňují definici gramatických konstrukcí, jak je předpokládá KG, a představují ucelené gramatické jednotky, jež musíme chápat jako součást jazykové kompetence mluvčích češtiny. Dále tato shrnutí ilustrují výhodnost konstrukčního popisu v tom, že explicitní artikulací definičních charakteristik jednotlivých jazykových struktur zároveň zachycujeme míru jejich vzájemné propojenosti, neboť je z takového popisu zřejmé, které rysy jsou sdílené a které pro každou variantu specifické. Ve výsledku je to tedy vzájemný vztah mezi jejich jednotlivými rysy, který vymezuje jejich místo v jazykovém systému. Například z tabulek 3–5 vyplývá přehledné shrnující srovnání tří různých variant vztahné věty s *co*, ve kterých řídicí substantivum plní funkci přímého předmětu. Zdánlivě monolitická kategorie se ve skutečnosti rozpadá na tři svébytné vzorce, v nichž se různě kombinují tři různá kritéria: životnost řídicího substantiva, ne/přítomnost resumptivního zájmena a interpretační potenciál. Přičemž tato kritéria zároveň nastavují prostor i pro vymezení vztahu těchto akuzativních variant k dalším typům vztahných vět s *co*. K zachycení těchto vztahů pak můžeme využít v úvodu zmíněného reprezentačního nástroje – vytváření mentálních map –, jehož aplikaci ilustruje následující oddíl.

5 Příbuzné konstrukce ve společném konceptuálním prostoru

Výše uvedené podtypy vztahných vět s *co* mají nemálo společných rysů, ale zároveň nelze odvodit jednu konfiguraci, která by v nějaké míře byla obsažená ve všech podtypech a kterou by pak jednotlivé konstrukce jen dále zpřesňovaly, jak by vyžadoval hierarchický model síťování založený na přímé dědičnosti rysů, velmi zhruba načrtnutý v diagramu 1. Tím méně můžeme čekat, že by taková společná abstraktní konstrukce (v diagramu představovaná počátečním uzlem) byla doložitelná v autentickém užívání. Z toho pak plyne i zásadní teoretická otázka pro kognitivně orientovanou analýzu: totiž pochybnost o psychologické reálnosti takto postulované abstraktní kategorie. Musíme se ptát, zda – a podle jakých důkazů – lze obhájit tvrzení, že mluvčí skutečně operují s takto obecnou rovinou, anebo zda jde pouze o užitečnou analytickou pomůcku pro lingvisty; stejný argument platí i pro případ rozdělení předmětových vět s neživotným řídicím substantivem.

I kdybychom však tyto argumenty odsunuli s dodatkem, že některé uzly takové sítě nebudeme považovat za reprezentaci inventáře, o který se v praxi opírají uživatelé jazyka (jakkoli by se tím zároveň ztratila podstata hierarchického uspořádání), zřetelnou slabinou takovéto reprezentace je nemožnost jasně zachytit případy „částečné dědičnosti“ (tj. podřazený uzel dědí jen některé vlastnosti nebo jen do nějaké míry), horizontálních vztahů a kategoriálních přechodů; to vše přitom patří k základním vlastnostem jazyka. Hierarchické uspořádání předpokládá a případně vynucuje

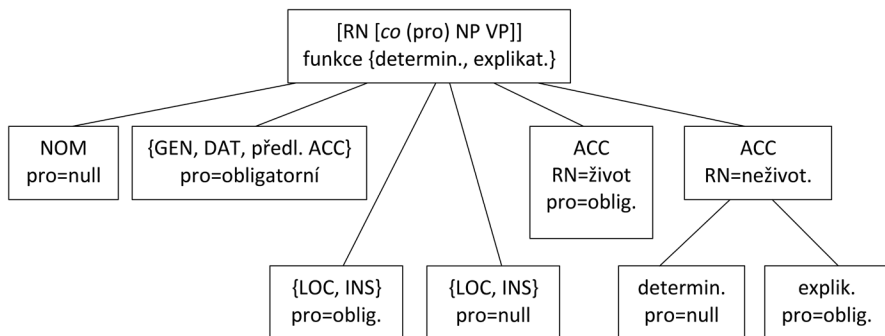

Diagram 1: Hierarchická síť založená na „dědičnosti“ od počátečního uzlu směrem dolů.

(viz pojem *coercion* v teoretické literatuře⁸) bezvýjimečné ztvárnění dané kategorie a to se týká i konstrukčních schémat (pro teoretické i empirické otázky spojené s různými typy sítí v KG a jejich kompatibilitou s autentickým užíváním jazyka srov. nejnověji Van Goethem et al., 2018).

Vzájemná příbuznost zde probíraných vztažných vět se jeví spíše jako nehierarchická konceptuální mapa založená na rodinné podobnosti (*family resemblance*), kde se určité skupiny rysů různě překrývají. Výhodou takového zobrazení je rovněž to, že v něm lze snadněji zachytit základní charakter většiny konstrukcí – totiž jejich status prototypu a tím také inherentně dynamickou povahu jazykového systému. KG nepředpokládá nutnost bezvýjimečnosti, svůj přístup zakládá naopak na předpokladu permanentní proměnlivosti (v souladu s kognitivnělingvistickým přístupem obecně). Při zobrazování gramatické organizace tak musíme počítat s jistou mírou prostupnosti hranic mezi jednotlivými vzorci a tento princip dobře ilustrují i jednotlivé typy vztažných vět s *co*: mohou vykazovat určitou míru variabilnosti a periferní příslušnosti k danému vzorci nebo (potenciálního) přechodu ke vzorci jinému. V našem vzorku toto platí obzvlášť silně pro skupinu akuzativních vět, u nichž se vlastnosti vysvětlující přítomnost resumptivního zájmena většinou jeví právě jako více či méně silné tendence.

⁸ Termínem *coercion* (ve smyslu „vynucení“) se obecně označuje nesoulad vlastností tzv. selektující jednotky (konstrukce) s inherentními vlastnostmi jednotky selektované (konkrétního obsazení dané konstrukce), např. kombinace slovesa s v daném kontextu neočekávaným argumentem, který mluvčí řeší tak, že význam takto nesouladné kombinace přizpůsobuje typicky směrem k významu dané konstrukce (Lauwers – Willems, 2011, s. 1219). Jinak řečeno, výsledná interpretace je „vynucena“ očekáváním spojeným s příslušnou konstrukcí, obvykle nikoli naopak. Často uváděným příkladem je anglická věta *I began a book* (ibid.), do níž si mluvčí dosazuje proces čtení či psaní (samotná kniha je jako fyzický objekt se slovesem *začít* nekompatibilní) a reinterpretuje sloveso *to begin* jako tranzitivní, protože je užito v tranzitivní konstrukci.

Konstrukční reprezentace tedy můžeme shrnout způsobem naznačeným v diagramu 2, který představuje konceptuální/funkčně definovaný prostor (v Croftově (2001) smyslu), jehož součástí jsou i konstrukce probírané v této studii (je třeba předpokládat, že tento prostor budou do určité a explicitně vymezené míry sdílet i se vztažnými větami se zájmenem *který* a dalšími modifikačními prostředky). V kontextu našich vztažných vět je tento konkrétní prostor určen primárně jako oblast vyjadřování determinačních vztahů (tečkovaná čára), s částečným překryvem s funkcí explikativní (přerušovaná čára). Uvnitř tohoto prostoru se pak jako základní kritérium pro dělení vztažných vět s *co* prosazuje ne/přítomnost resumptivního zájmena (dva obdélníky vyznačené dvojitou a šedivou čarou), tj. ono typologické rozlišení dvou různých relativizačních strategií zmíněné v úvodu. Do nich lze následně umístit podtypy vydělené na základě pádového tvaru, přičemž nominativ spadá bez výjimky do skupiny bez zájmena, nepřímé pády (víceměně) do skupiny se zájmenem a prostý akuzativ se pohybuje na pomezí. Díky analýze korpusových dat dále víme, že rozdělení akuzativních vět není náhodné, a prostor, který zaujímají, tak můžeme strukturovat podle pozorovaných faktorů, zejména životnosti a interpretačního potenciálu vztažné věty.

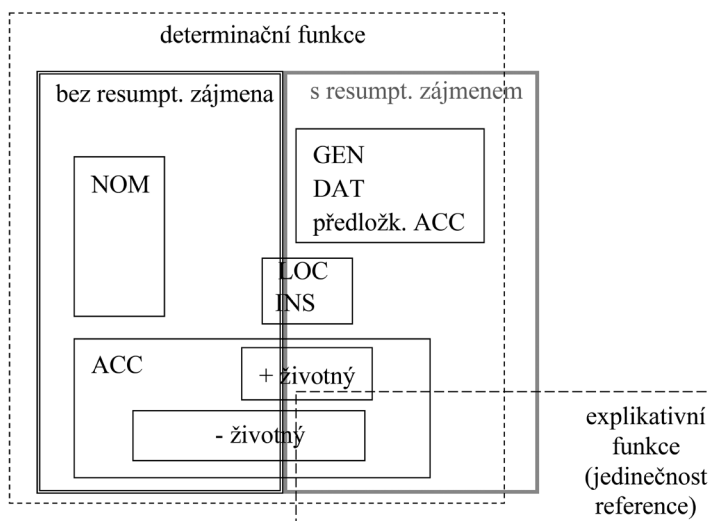

Diagram 2: (Předběžná a částečná) mapa funkčního prostoru vztažných vět s *co*.

Jak už bylo řečeno, výhodou síťového zobrazování je možnost relativně přehledně postihnout oblasti kategoriální fluidity. Diagram 2 umožňuje jednoduše vyjádřit např. fakt, že byt' naprostá většina vět vztahujících se k živému referentu s akuzativní funkcí ve vedlejší větě obsahuje resumptivní zájmeno, vyskytnou se i případy

gramaticky správných vět, kdy tomu tak není. Stejně tak je tu zachyceno pozorování, že syntakticky stejná (tj. předmětová) varianta vztahující se naopak k neživému referentu se sice vyskytuje jak se zájmenem, tak bez něj, ale užití se zájmenem přechází do primárně explikativního funkčního prostoru, i když nevylučuje ani determinanční interpretaci. A explikativní funkce se do určité míry pojí také s životným referentem (je-li tam splněna podmínka jedinečnosti reference). Naopak absence resumptivního zájmena je z tohoto prostoru vyloučena atd. Celkově se tím ukazuje, že konstrukční sítě mohou dobře přispět k identifikaci „neusazených“ rysů v užívání specifické vztažné varianty a tím také naznačit počínající posuny v rámci jednoho konceptuálního prostoru.

6 Závěr

Věty z absolutivním *co* představují podskupinu českých vztažných vět, která sama zahrnuje vícero podtypů vydělených dle relevantních kritérií. Jedním z nejvýraznějších a typologicky opodstatněných kritérií je přítomnost či absence tzv. resumptivního zájmena, korelující z velké části s gramatickou funkcí referentu ve vztažné větě: podmět zájmeno vylučuje, nepřímý předmět zpravidla vyžaduje a přímý předmět umožňuje obě konfigurace, přičemž jejich distribuce podléhá dalším sémantickým a funkčním omezením – primárně životnosti řídicího substantiva a ne/přívlastkové platnosti vztažné věty. Cílem předložené studie bylo ukázat, jak pomocí analytických a reprezentativních nástrojů KG lze tyto podtypy nejen popsat prostřednictvím sdílených i partikulárních rysů, ale také tyto generalizace dále organizovat do kognitivně a komunikačně koherentní sítě příbuzných, ale zároveň navzájem odlišných gramatických konstrukcí. Právě reprezentace v podobě sítě konstrukcí zaujímajících určitý funkčně definovaný konceptuální prostor se jeví jako výstižný nástroj k zachycení mnohovrstevného a kategoriálně zčásti neostrého vymezení gramatického inventáře. Nejde přitom jen o řešení vztahů mezi konkrétními relativizačními strategiemi v češtině, ale i o přesah do teoretické roviny v otázce, jaký typ síťování nejlépe odpovídá tomu, co víme o lidské kognici, povaze kategorizačních postupů a komunikačních principech, které se společně podílejí na strukturování jazykové kompetence mluvčích. Tomuto tématu se dnes v kognitivní lingvistice věnuje poměrně soustředěná pozornost (nejnověji viz zejm. Norde – Morris, 2018; Pijpops – Van de Velde, 2016) a naše studie je drobným příspěvkem ve prospěch argumentu, že sítě/mapy typu navrženého zde jsou mnohem přesnější než postupné hierarchické větvení na jednoznačně vymezené konstrukce, které nepředpokládá možnost částečných překryvů. Hlavním přínosem prostorové reprezentace, který se v našem případě ukazuje zejm. u skupiny vět s akuzativem, je její schopnost zachytit i menšinové konfigurace, přechody mezi konstrukcemi a jejich vlastnostmi a obecně jakékoliv oblasti kategoriální fluidity, na níž je založena přirozeně dynamická povaha jazyka.

LITERATURA

- COMRIE, Bernard (1981): *Language Universals and Linguistic Typology: Syntax and Morphology*. Chicago, IL: Chicago University Press – Oxford: Basil Blackwell.
- CROFT, William (2001): *Radical Construction Grammar: Syntactic Theory in Typological Perspective*. Oxford – New York, NY: Oxford University Press.
- CROFT, William (2007): Construction grammar. In: Dirk Geeraerts – Hubert Cuyckens (eds.), *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. New York, NY: Oxford University Press, s. 463–508.
- FILLMORE, Charles J. (1968): The case for case. In: Emmon W. Bach – Robert T. Harms (eds.), *Universals in Linguistic Theory*. New York, NY: Holt, Rinehart and Winston, s. 1–88.
- FILLMORE, Charles J. (1977): The case for case reopened. In: Peter Cole – Jerrold M. Sadock (eds.), *Grammatical Relations*. New York, NY – San Francisco, CA – London: Academic Press, s. 59–82.
- FILLMORE, Charles J. (1981): Pragmatics and the description of discourse. In: Peter Cole (ed.), *Radical Pragmatics*. New York, NY: Academic Press, s. 143–166. [Reprint textu FILLMORE, Charles J. – LAKOFF, George – LAKOFF, Robin Tolmach (1974): *Berkeley Studies in Syntax and Semantics*. Berkeley, CA: Institute of Human Learning and Department of Linguistics, University of California.]
- FILLMORE, Charles J. (1982): Frame semantics. In: The Linguistic Society of Korea (ed.), *Linguistics in the Morning Calm: Selected Papers from SICOL-1981*. Seoul: Hanshin Publishing Company, s. 111–137.
- FILLMORE, Charles J. (1985): Frames and the semantics of understanding. *Quaderni di Semantica*, 6(2), s. 222–254.
- FILLMORE, Charles J. (1986): Pragmatically controlled zero anaphora. *Proceedings of the Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 12, s. 95–107.
- FILLMORE, Charles J. (1988): The mechanisms of “Construction Grammar”. *Proceedings of the Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 14, s. 35–55.
- FILLMORE, Charles J. – KAY, Paul – O’CONNOR, Mary Catherine (1988). Regularity and idiomaticity in grammatical construction: the case of let alone. *Language*, 64(3), s. 501–538.
- FRIED, Mirjam (2010): Accusative resumptive pronoun in the Czech relative clauses with absolutive relativizer *co*. *Korpus – gramatika – axiologie*, 2010(1), s. 16–29.
- FRIED, Mirjam (2011a): Grammatical analysis and corpus evidence. In: Marek Konopka – Jacqueline Kubczak – Christian Mair – František Štícha – Ulrich Hermann Waßner (eds.), *Grammar & Corpora / Grammatik und Korpora 2009: Third International Conference / Dritte Internationale Konferenz, Mannheim, 22.–24. 9. 2009*. Tübingen: Narr, s. 63–86.
- FRIED, Mirjam (2011b): Vztažné věty s neskloňným *co*. In: František Štícha (ed.), *Kapitoly z české gramatiky*. Praha: Academia, s. 1126–1143.
- FRIED, Mirjam (2013): Pojem konstrukce v konstrukční gramatice: The notion of construction in construction grammar. *Časopis pro moderní filologii*, 2013(1), s. 9–27.
- FRIED, Mirjam – ÖSTMAN, Jan-Ola (2004): Construction grammar: a thumbnail sketch. In: Mirjam Fried – Jan-Ola Östman (eds.), *Construction Grammar in a Cross-Language Perspective*. Amsterdam – Philadelphia, PA: John Benjamins, s. 11–86.
- GEERAERTS, Dirk – CUYCKENS, Hubert (eds.) (2007): *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- GREPL, Miroslav – KARLÍK, Petr (1998): *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia.

- HAVRÁNEK, Bohuslav – JEDLIČKA, Alois (1988): *Česká mluvnice* [6. vydání]. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- HOFFMANN, Thomas – TROUSDALE, Graeme (2013): *The Oxford Handbook of Construction Grammar*. Oxford: Oxford University Press.
- HOPPER, Paul J. – THOMPSON, Sandra A. (1980): Transitivity in grammar and discourse. *Language*, 56(2), s. 251–299.
- KOPEČNÝ, František (1958): *Základy české skladby: Pro posluchače filosofických fakult*. Praha: SPN.
- LAUWERS, Peter – WILLEMS, Dominique (2011): Coercion: definition and challenges, current approaches, and new trends. *Linguistics*, 49(6), s. 1219–1235.
- MČ3: DANEŠ, František – GREPL, Miroslav – HLAVSA, Zdeněk (eds.) (1987): *Mluvnice češtiny: 3, Skladba*. Praha: Academia.
- NORDE, Muriel – MORRIS, Caroline (2018): Derivation without category change: a network-based analysis of diminutive prefixoids in Dutch. In: Kristel Van Goethem – Muriel Norde – Evie Coussé – Gudrun Vanderbauwhede (eds.), *Category Change from a Constructional Perspective*. Amsterdam – Philadelphia, PA: John Benjamins, s. 47–90.
- PIJPOPS, Dirk – VAN DE VELDE, Freek (2016): Constructional contamination: how does it work and how do we measure it? *Folia Linguistica*, 50(2), s. 543–581.
- SVOBODA, Karel (1967): Vztažné věty s nesklonným *co*. *Naše řeč*, 50(1), s. 1–12.
- SVOBODA, Karel (1972): *Souvětí spisovné češtiny*. Praha: Univerzita Karlova.
- SYN2000: *SYN2000: Žánrově vyvážený korpus psané češtiny* [online] (2000). Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. Cit. 17. 7. 2019. <<http://www.korpus.cz>>.
- ŠMILAUER, Vladimír (1972): *Nauka o českém jazyku: Pomocná kniha pro vyučování na školách 2. cyklu*. Praha: SPN.
- ŠTÍCHA, František (2003): *Česko-německá srovnávací gramatika*. Praha: Argo.
- TRÁVNÍČEK, František (1951): *Mluvnice spisovné češtiny: Část II, Skladba* [3. vydání]. Praha: Slovácké nakladatelství.
- VAN GOETHEM, Kristel – NORDE, Muriel – COUSSE, Evie – VANDERBAUWHEDE, Gudrun (eds.) (2018): *Category Change from a Constructional Perspective*. Amsterdam – Philadelphia, PA: John Benjamins.
- YOON, Jiyoung – GRIES, Stefan T. (eds.) (2016): *Corpus-Based Approaches to Constructional Grammar*. Amsterdam – Philadelphia, PA: John Benjamins.

Mirjam Fried
 Ústav obecné lingvistiky FF UK
 náměstí Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1
 mirjam.fried@ff.cuni.cz

Karolína Lipská
 Ústav obecné lingvistiky FF UK
 náměstí Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1
 kajalip@seznam.cz